

PRENSES KADRIYE HÜSEYİN VE MEHASİN-İ HAYAT İSİMLİ ESERİ**Bilal Kalyon**

MEB

Özet

Prenses Kadriye Hüseyin, Mısır'da gelişen Türk Edebiyatının önemli şahsiyetlerinden birisidir. Kültürel değerlerin korunması ve yozlaşmanın önüne geçilebilmesi için insanların ahlak eğitimine ve değerler eğitimine önem vermesi gerektiğini düşünen Prenses Kadriye Hüseyin'in bu değerleri işlediği eseri, *Mehâsin-i Hayât*'ta akıcı bir üslupla değerler eğitimi konuları işlenmektedir. Mısır'da gelişen Türk edebiyatı içinde Divân edebiyatında olduğu gibi; Yeni Türk edebiyatı sahasında da önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu şahsiyetlerden en önemlisi hiç şüphesiz ki Prenses Kadriye Hüseyin'dir. Prenses Kadriye, 10 Ocak 1888'de Kahire'de dünyaya gelmiştir. Prenses Kadriye, Mısırlıların günümüzde de adından övgüyle söz ettikleri Kavalalı Mehmet Ali Paşa ailesine mensuptur. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1805'te vali oluşundan 1952'ye kadar Mısır'a bu aile hâkim olmuştur. Prenses Kadriye Hüseyin, Osmanlının yıkılışına ve Anadolu'nun kurtuluş mücadelesine şahitlik etmiştir. Millî Mücadele'de Türkiye'ye maddi ve manevi desteğini esirgememiştir. Prenses Kadriye Hüseyin, büyükannesinin İstanbullu olması nedeni ile "kendisini hep İstanbul'un bir parçası olarak görmüştür." Osmanlı *Hilal-i Ahmer Cemiyeti* bünyesinde ihdas edilen *Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi*'nin kuruluş ve işleyiş faaliyetlerinde görev almış, maddi ve manevi katkılarda da bulunmuş olan Kadriye Hüseyin; yerli, millî ve iyi olma şuuru ile hayata, insana, kültürel dinî ve millî değerlere, maneviyata, görgü ve adaba dair yazılar kaleme almıştır. Kadriye Hüseyin, *Mehasin-i Hayat*, *Temevvücât-ı Efkâr*, *Muhadderât-ı İslâm*, *Mühim Bir Gece*, *Nelerim*, *Mukaddes Ankara'dan Mektuplar*' gibi önemli eserler kaleme almıştır. Yazarın kendi isteğine göre seçtiği herhangi bir konuda, kesin yargılara varmadan, kişisel düşüncelerini ispatlama gereği duymadan, kendi kendisiyle konuşuyormuş havası taşıyan bir üslupla kaleme aldığı yazılar olarak tanımlanan denemenin Mısır'da gelişen Türk edebiyatındaki ilk örneklerini Prenses Kadriye Hüseyin kaleme almıştır. *Mehâsin-i Hayat* adlı eseri denemelerden oluşmaktadır. Bu çalışmada, Prenses Kadriye Hüseyin'in hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilerek *Mehasin-i Hayat* isimli denemelerden oluşan eseri tanıtılacaktır.

Anahtar kelimeler: Prenses Kadriye Hüseyin, *Mehasin-i Hayat*, Mısır, Türk edebiyatı

PRINCESS KADRIYE HÜSEYİN AND HER MEHASİN-İ HAYAT NAMED WORK**Abstract**

Princess Kadriye Hüseyin is one of the important figures of Turkish Literature that developed in Egypt. The work of Princess Kadriye Hüseyin, who thinks that people should give importance to moral education and values education in order to protect cultural values and prevent corruption, is taught in a fluent style in *Mehâsin-i Hayât*. As in the Divan literature within the Turkish literature developing in Egypt; Important figures have also been raised in the field of New Turkish literature. The most important of these personalities is undoubtedly Princess Kadriye Hüseyin. Princess Kadriye was born on January 10, 1888 in Cairo. Princess Kadriye is a member of the Kavalalı Mehmet Ali Pasha family, whose name the Egyptians speak highly of today. This family dominated Egypt until 1952, when Kavalalı Mehmet Ali

Pasha became governor in 1805. Princess Kadriye Hüseyin witnessed the collapse of the Ottoman Empire and the liberation struggle of Anatolia. National Struggle in Turkey has neglected its moral and material support. Princess Kadriye Hüseyin "always saw herself as a part of Istanbul" due to her grandmother being from Istanbul. Kadriye Hüseyin, who took part in the establishment and operation activities of the Hilal-i Ahmer Ladies Center, which was established within the Ottoman Hilal-i Ahmer Society, and made material and moral contributions; He wrote articles on life, people, cultural, religious and national values, spirituality, manners and manners with the consciousness of being indigenous, national and well-being. Kadriye Hüseyin has written important works such as Mehasin-i Hayat, Temevvücât-ı Efkâr, Muhadderât-ı İslâm, An Important Night, My What, Letters from the Holy Ankara. Princess Kadriye Hüseyin penned the first examples of the essay in the Turkish literature that developed in Egypt, which is defined as the writings that the writer has written in a style that carries the air of speaking to himself, without making definitive judgments and without the need to prove his personal thoughts on any subject he chooses according to his own will. His work named Mehâsin-i Hayat consists of trials. In this study, information about the life, literary personality and works of Princess Kadriye Hüseyin will be given and her work consisting of essays named Mehasin-i Hayat will be introduced.

Keywords: Princess Kadriye Hüseyin, Mehasin-i Hayat, Egypt, Turkish Literature

GİRİŞ

Türkiye ile Mısır arasında tarihi irtibatın yanında din birliği ve kültür benzerliğinden kaynaklanan irtibatlar da söz konusudur. Türklerin Mısır'da idarede buldukları uzun zaman zarfında ülkeye kazandırdıkları kültür unsurlarının sayısı az değildir.

Sadece Mısır Millî Kütüphanesinde (Darü'l-Kütübü'l-Kavmiyye) beş bin civarında Türkçe yazma eser bulunmaktadır. (Kalyon, A. ve Kalyon, F. 2015: 3) Ülkede yazma eserlerin dışında Darü'l-Kütübü'l-Kavmiyye'de Türk dili ve edebiyatı açısından değerli binlerce matbu kitap bulunmaktadır. (Kalyon, 2020: 251). Mısır'da yoğun bir şekilde Türkçe konuşulmasının etkileri verilen edebiyat ve kültür eserlerinde açıkça görülmektedir.

Bir önceki yüzyılda Mısır'da Klasik Türk edebiyatı sayısında önemli eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler Türkiye'de neşredilmiştir. Bunlardan Çeşm-i Âfet Hanım'ın divanı, Semra Tunç tarafından yayımlanmıştır. Çeşm-i Âfet Hanım, şiirlerinde kendine ve şairliğine güvenen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. (Tunç, 2012: 26) Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hâtırat'ı Filiz Kalyon yayımlanmıştır. Güldeste-i Hâtırat'ta şairin tarih ve edebiyat birikimi gözlenmektedir. (Kalyon, 2014: 16) Sözü ettiğimiz yüzyılda Divan şiiri sahasında Kahire'de yetişen önemli bir şahsiyet de Ayşe Teymûrî'dir. Divanı Abuzer Kalyon tarafından yayımlanmıştır. (Divan Şiirinin Nil'deki sesi Ayşe Teymûrî Divanı, Akçağ Yay. 2013)

Tanzimat hareketiyle başlayarak günümüzde de devam etmekte olan yenileşme dönemi Türk edebiyatı yazarlarından birisi de Kadriye Hüseyin'dir. Kadriye Hüseyin Mısır'da gelişen Türk edebiyatının öncülerindendir.

Tanzimat dönemindeki kültürel açılımla ortaya çıkan yeni aydın grubunun üyeleri arasında Fatma Aliye, Nigar Hanım, Emine Semiye gibi aydın ve topluma yön veren kadınlara da rastlanmaktadır. Aydın, iyi eğitilmiş, Arapça, Türkçe, Fransızca bilen ve hepsinden önemlisi kendisini bir Osmanlı-Türk ve Doğu'lu kadın olarak niteleyen ve yaşadığı dönemin yazarlarından da etkilenen Kadriye Hüseyin, daha çok Fatma Aliye'yi örnek almıştır. Güçlü

bir kişiliğe sahip olan Kadriye Hüseyin'in eğitimi konusunda elimizde fazla bilgi olmamakla birlikte, Fransızca eser kaleme alacak kadar yabancı dile hâkim olduğu, bunun yanında Arapçayı da iyi bildiği kaynaklardan öğrenilmektedir.

Kadriye Hüseyin'in Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönemin önemli mecmualarından *Şehbâl*'de, çoğunluğu “*Nilüfer*” takma adıyla olan pek çok yazısı da mevcuttur.

II. Meşrutiyet'le birlikte kadınları aydınlatacak, bilgi ve pratiklerini artıracak yazılarla aydın, kültürlü ve zarif kadın imajı yaratılmak istenmiştir. Kadriye Hüseyin de *Muhadderat-ı İslam* adlı eserinde doğu kadınının batıdakilerden farkını irdelemiştir.

1908'li yıllarda başlayan sosyal değişiklikler edebiyata da yansımıştır. *Mehâsin-i Hayat* adlı eserinde Prenses Kadriye Hüseyin düşünce ve duygu dünyasının inceliklerini, millî, dinî ve kültürel konulardaki, “iyi insan” olma yolundaki hassasiyetleri kaleme almıştır.

Osmanlı kültürüyle yetişmiş olan yazar, ahlaki çöküşten toplumu kurtarmak için, içinde bulunulan durumdan çıkış yolu olarak kültürel değerlerin öğretilmesi gerektiğini savunmuş ve *Mehâsin-i Hayât*'ta değerler eğitimine ayrıntılı olarak yer vermiştir.

“*Takdim, Hasbihâl, Tehzib-i Ahlâktan Maksat, Ben Neyim? Menzil, Aile, Vicdan, İştigâl, Sabır, Vatan, Terâkki, Neşât, Adalet, Hüsn-i Tertib, Merhamet, Mihnet, Mübâreze-i Hayat, Hürmet, İttihâd, Mevedded, Mektebi İkmalden Sonra, Hayat ve İnsanlar, Hayata Hürmet, Nizam Tertipsizlik, İktisad ve İsrâf, Borç, Gaye-i Emel*” ara başlıkları şeklinde düzenlenen *Mehâsin-i Hayat*'ın ön sözünde ise; “...insan hüsn-i hulk ile, hüsn-i terbiyesiyle insandır. Âdem, talim ve tehzib-i ruhu sayesinde âdemdir... Mensubiyetiyle müftehir bulunduğum kavm-i necîbimin derece-i âliyede nail-i refâh ve saadet olması ahz-ı emelimdir. Husul-i emele sa'y ve gayret ise nüfusda bir tabiattır. Gönlüm; kavmimin saadeti yolunda hizmet etmek, ruhum milletimin aks-i ulviyete vüsûlünü görmek istiyor...” diyerek eserini kaleme alışındaki amacı ortaya koymuştur (Kalyon, 2015: 1).

Kadriye Hüseyin'in ilk yazıları “edebî” notu düştüğü denemeleridir. Felsefî derinliği olan bu denemeler, onun fikrî yazılarındaki düşüncelerini özet olarak edebî bir üslupla anlatmasından ibarettir. 1908-1910 yılları arasındaki denemelerinde Osmanlı'nın dağılma sürecine şahitlik eden bir kadın yazarın psikolojisini yansıtmıştır. *Mehâsin-i Hayât* adlı eserini de 1909 yılında kaleme aldığı göz önünde bulundurulursa kitabında dönemin sosyal yaşam koşullarını, toplumu oluşturan bireylerin genel olarak eğitim ve ahlak durumlarını, yaşanan ahlaki dönemeçleri, eksiklikleri, yanlışları ile toplumdaki değerleri yansıttığı söylenebilir. Kadriye Hüseyin, dönemin yozlaşmış değerlerini anlatmakla kalmaz, bunlara çözüm önerilerinde de bulunur. Prenses Kadriye için eserlerinde ahlaki, dini ve milli değerler sürekli ön planda olmuştur. Bu değerlerin yaşatılması için de edebiyatı seçtiğini daha sonra 1925 yılında kaleme aldığı *Serap* adlı denemesinde belirtmiştir.

Prenses Kadriye Hüseyin'in Hayatı

Mısır'da gelişen Türk edebiyatı içinde Divân edebiyatında olduğu gibi; Yeni Türk edebiyatı sahasında da önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu şahsiyetlerden en önemlisi hiç şüphesiz ki Prenses Kadriye Hüseyin'dir.

Günümüzde ulaşabildiğimiz kaynaklara göre Kadriye Hüseyin'in hayatı hakkında yeterli kadar bilgiye sahip değiliz. Mısır'daki kültürel varlığımız ve Türk tarihi hakkında en teferruatlı bilgileri Ekmeleddin İhsanoğlu vermektedir. İhsanoğlu'nun *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları* adlı eserinden öğrendiğimize göre Prenses Kadriye, 10 Ocak 1888'de Kahire'de

dünyaya gelmiştir. (İhsanoğlu, 2006: 59) Prenses Kadriye, Mısırlıların günümüzde de adından övgüyle söz ettikleri Kavalalı Mehmet Ali Paşa ailesine mensuptur. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1805'te vali oluşundan 1952'ye kadar Mısır'a bu aile hâkim olmuştur. İhsanoğlu, bu sülalenin Mısır'ın kültürel hayatında çok etkili olduğunu dile getirmektedir. (İhsanoğlu, 2006: 59) Mısır hanedanından yetişen kadın yazarlar arasında yeri ve önemi büyük olan Kadriye Hüseyin, Osmanlı kadını konseptini kişiliğinde taşıyan ve tanıtan aydın bir kadın olarak, Hidiv İsmail'in oğlu Hüseyin Kâmil Paşa'nın "Sultana Melek" olarak bilinen ikinci eşi Melek Sultan'dan olma üç kızından (Kadriye, Samiye, Bedia) en büyüğüdür. (Tağızade, 2012: 1967-1983). Kadriye Hüseyin, ilk evliliğini 1919 yılında Kahire'de yapmış; bu evliliği bir yıl sürmüştür. Eşinden ayrılan Prenses Kadriye ikinci evliliğini İstanbul'da yapmıştır. 1921'de Mahmut Hayri Paşa ile Emirgan'da evlenmiştir.

Kadriye Hüseyin, Londra Konferansı'ndan dönmekte olan TBMM'nin Dışişleri Bakanı ve Amasya milletvekili Bekir Sami Bey başkanlığındaki Heyet-i Murahhasa'ya, eşi Mahmut Hayri Paşa ile birlikte 10 Nisan 1921 tarihinde İtalya'dan (Brindisi Limanı) katılarak, gemi ile Çanakkale-İstanbul-Samsun (14 Nisan 1921) üzerinden (16 Nisan 1921) heyetle birlikte Ankara'ya gelirler ve 16 Nisan-14 Mayıs 1921 tarihleri arasında Mustafa Kemal Paşa'nın konuğu olurlar.

Prenses Kadriye Hüseyin, Osmanlının yıkılışına ve Anadolu'nun kurtuluş mücadelesine şahitlik etmiştir. Kadriye Hüseyin Hanım, Türkiye'nin İtalya'dan alacağı savaş uçaklarından birinin bedeli olan 15 bin frankı vermiş ve uçağa kendi isminin verilmesini istemiştir. Bu süreçte milli direnişi destekleyen temenni ve iyi niyet dolu yaklaşımının açık olarak sezildiği *Mukaddes Ankara'dan Mektuplar* eserini kaleme almıştır.

1922-1930 yılları arasında İstanbul'da Huber Köşkü'nde yaşamıştır. Mısırlı zengin ve özellikle saray mensubu aileler tatillerini İstanbul'da geçirmişlerdir. Bu durum, Hidivlikler döneminden beri bir gelenek hâline gelmiştir. Kral Faruk'un devrilmesinden sonra iş başına gelen Devlet Başkanı General Cemal Abdülnasır, aldığı bir kararla Mehmet Ali Paşa soyundan gelen saray mensuplarının Mısır dışında ikamet etmelerini yasaklamıştır. Bundan dolayı bu gelenek sona ermiştir.

Prenses Kadriye Hüseyin, 1930 yılında Huber Köşkü'nü Notre Dame de Sion Fransız Kız Koleji'ne bağışlayarak Mısır'a dönmüştür. 1952 yılında, Nasır'ın yaptığı devrim sonucunda Cumhuriyetin ilanı üzerine, hanedanın diğer üyeleri ile tutuklanan Prenses Kadriye Hüseyin yargılandıktan sonra beraat etmiş ve Mısır dışında yaşamaya başlamıştır. (Tağızade, 2012: 1969). Kadriye Hüseyin'in Hüseyin Hayri Paşa'dan Mahmud Hüseyin Hayri ve Samira adlı iki çocuğu olur. Oğlu Damad Mahmut Hüseyin Hayri Bey'i Abdülmecid'in torunu Prenses Fevziye Sultan'la Paris'te evlendirmiştir. Kadriye Hüseyin'in vefat yılı 1955'tir (İhsanoğlu, 2006: 59).

Prenses Kadriye Hüseyin, büyükannesinin İstanbullu olması nedeni ile "kendisini hep İstanbul'un bir parçası olarak görmüştür." (Eraslan, 2008: 61). Osmanlı *Hilal-i Ahmer Cemiyeti* bünyesinde ihdas edilen *Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi*'nin kuruluş ve işleyiş faaliyetlerinde görev almış, maddi ve manevi katkılarda da bulunmuş olan Kadriye Hüseyin; yerli, millî ve iyi olma şuuru ile hayata, insana, kültürel dinî ve millî değerlere, maneviyata, görgü ve adaba dair yazılar kaleme almıştır.

Edebi Şahsiyeti

Ekmeleddin İhsanoğlu, “Mısır’da Türkçe kadın edebiyatını zenginleştiren” birkaç Mısırlı kadın yazardan biri olarak Kadriye Hüseyin’i gösterir. (İhsanoğlu, 2006: 34).

Hayatı Kahire, Paris ve İstanbul’da geçen Kadriye Hüseyin, yazılarının önemli bölümünü de İstanbul’da kaleme almıştır. Mısır’ın bağımsızlığından önce aralıklarla İstanbul’a gelmiş, Mısır’ın Osmanlı’dan ayrılmasından sonra da İstanbul’da uzun yıllar ikamet etmiştir. Prenses Kadriye Hüseyin, Kahire’de bulunduğu yıllarda da İstanbul basını ile ilişkisini devam ettirerek zaman zaman yazılarını göndermiştir.

İstanbul-Kahire ve Roma’da geçen hayatında Kadriye Hüseyin’in gazeteci kimliği ön plana çıkmıştır. İstanbul’da *Mihrab*, *Şehbal*, *Resimli Kitap* gibi dergilerde ‘muhabir’ ve ‘yazar’ sıfatıyla birçok yazı kaleme almıştır; ancak Avrupa’da yaşadığı yıllarda, özellikle Roma’da iken nasıl bir basın ortamında bulunduğu dair elimizde henüz net bilgi yoktur. (Tağızade Karaca, 2012: 1969).

II. Meşrutiyet’le birlikte kadınları aydınlatacak, bilgi ve pratiklerini artıracak yazılarla aydın, kültürlü ve zarif kadın imajı yaratılmak istenmiştir. *Şehbâl*’de bazı müstearlar da kullanarak, kitaplarında da yer alan incelikli yazılarından bir kısmını; *Mehâsin-i Hayat*, *Hayattan İstinsâh*, *Musâhabe*, *Terâcim-i Ahvâl*; K. H. rumuzuyla *Terâcim-i Ahvâl*, *Âsar-ı Atika* başlıklı bazıları birkaç sayı süren yazıları kaleme almış; *Nilüfer* ismiyle de; *Hande Nedir?*, *Fazilet Nedir?*, *Yarın Nedir?*, *Gençlik Nedir?*, *Yüz Nedir?*, *Musâhabe-i Fenn-i Saadet*, *Yurt Nedir?*, *Saadet Nedir?*, *Hayat Nedir*, *Baht Nedir?*, *Vakit Nedir?*, *Meram Nedir?*, *Medeniyet Nedir?*, *Sancak Nedir?*, *Naz Nedir?*, *İnsan Nedir?* gibi başlıklar ile yayımlanmıştır. (Tağızade Karaca, 2012: 1970).

İstiklal Mücadelesine de maddi ve manevi destek veren önemli şahsiyetlerden birisi olan Prenses Kadriye, Avrupa’da bulunduğu yıllarda da sürekli Anadolu’yla ve özellikle de İstanbul’la irtibatını devam ettirmiştir.

İyi bir eğitim alan Prenses Kadriye, Osmanlı ve Batı edebiyatını da yakından takip etmiştir. Kadriye Hüseyin Arapça ve Türkçenin yanı sıra kitap kaleme alacak derecede İtalyanca ve Fransızcaya da vâkıftır. Onun eğitim hayatı ile ilgili fazlaca bilgi yoktur. (İhsanoğlu, 2006: 59). Doğu ve Batı kültürüne vâkıf, iyi yetişmiş bu entelektüel kadının yazılarından “Osmanlı üst kültürü ile yetişmiş” (İhsanoğlu, 2006: 23). bir şahsiyet olduğu hemen hissedilir. Kadriye Hüseyin, sadece Mısır yönetici ailesinin bir ferdi değil; aynı zamanda üretken bir entelektüel olarak da isminden söz ettirmiştir (Öztürk, 2020: 220).

Eserleri

Kadriye Hüseyin’in edebî ve fikrî beslenme kaynakları oldukça geniştir. Yazılarında atıfta bulunduğu çok sayıda Türk ve Batılı fikir adamı bu ilgi alanının genişliğine delil teşkil eder. Kadriye Hüseyin’in yazılarındaki sosyal tenkit, hiciv ve halkı cahil bırakan batıl inançlara olan isyanı, ondaki Mehmet Âkif etkisini göstermektedir. (Coşkun, 2012: 4). Kadriye Hüseyin Hanım’ın Fransızca ve Türkçe yazılmış kitapları bulunmaktadır.

Türkçe Kaleme Aldığı Kitapları

Nelerim

(H. 1329) 1913 yılında Mısır’daki Osmanlı Matbaası’nda basılmıştır. Türkiye’de bu kitap

Tarafımızdan incelenen kitapta şu başlıkları içeren konular akıcı bir üslupla ele alınmaktadır. Prens Kadriye'nin deneme türündeki yazılarının bir bölümü, "Mal Nedir", "Gençlik Nedir", "Kadın Nedir",

"Saadet Nedir", "Fazilet Nedir" gibi; H. 1326- 1327 (1907-1908) yıllarında Şehbâl, H. 1340 (1921)'de de Mihrâb dergilerinde yayımlamıştır. Yazarın, "Nedir"le biten bu denemelerinin tamamı "Nelerim" adı altında kitap biçiminde Kahire'de yayımlanmıştır. (Kalyon-Kozlu, 2017: 55). Nelerim, Türkiye'de Latin harflerine aktararak yayımlanmıştır.¹

Temevvücât-ı Efkâr (*Fikirlerin Dalgalanması*) (H. 1330) 1914 yılında Maarif Matbaası'ndan basılmıştır.

Muhadderât-ı İslâm (*İslam'ın Örtülü Kadınları*) 1.cüz, Maarif Matbaası, Mısır (H. 1331) 1912- 1913

Bu kitaplardan özellikle *Muhadderât-ı İslâm*, yayımlandığı dönemde İstanbul yayın dünyasında çok ilgi görmüş, dönemin bazı edebiyatçıları bu kitabı öven yazılar kaleme almışlardır. Prens Kadriye'ye göre, İslam toplumlarında kadınlar, kendilerine bahsedilen dinî ve hukuki haklara rağmen terbiye ve tahsili en çok ihmal edilen kesimdir. Düşünen ve araştıran, merak ve ilgi sahibi olan Prens Kadriye Hüseyin, İslam dünyasının o günkü yapısında özellikle kadınların durumunu irdelemiş, incelikli, duyarlı üslubu ve mizacıyla düşüncesini ortaya koymuştur. Tağızade, 2012: 1971).

Mehâsin-i Hayat² (Hayatın Güzellikleri)

Yazarın kendi isteğine göre seçtiği herhangi bir konuda, kesin yargılara varmadan, kişisel düşüncelerini ispatlama gereği duymadan, kendi kendisiyle konuşuyormuş havası taşıyan bir üslupla kaleme aldığı yazılar olarak tanımlanan denemenin Mısır'da gelişen Türk edebiyatındaki ilk örneklerini Prens Kadriye Hüseyin kaleme almıştır. *Mehâsin-i Hayat* adlı eseri denemelerden oluşmaktadır.

Mehâsin-i Hayat'ta Prens Kadriye, şu başlıklar altında ele aldığı konularda görüşlerini akıcı bir dil ile ifade etmektedir.

Takdime

Hasbihâl (Görüşme)

Tehzîb-i Ahlâktan Maksad (Ahlâkı Düzeltme Maksadı)

Ben neyim?

Menzil (Yer, Mekân, Mesafe)

Aile

Vicdân

İштиğâl (Meşguliyet, Uğraşı)

Sabır

Vatan

¹ Bkz. Zeynep Gözde Kozlu, Prens Kadriye Hüseyin, Nelerim, Kurgan Edebiyat Yay. Ank. 2018

² Mehasin-i Hayat hakkında tarafımızdan Yüksek Lisans tezi yapılmıştır. Bkz. Bilal Kalyon, "Prens Kadriye Hüseyin'in Mehasin-i Hayat Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması." Unpublished M.A Thesis. Konya Mevlana Üniversitesi, 2015.

Terakki (Kalkınma, Yükselme)
Neşât (Neşe, Şenlik)
Adâlet
Hüsn-i Tertîb (Tertip Güzelliği)
Merhamet
Mihnet (Keder, Sıkıntı)
Mübâreze-i Hayât (Hayat Kavgası) – Tenâzû-i Bekâ (Bakîlik Çekişmesi)
Hürmet
İttihad (Birlik)
Meveddet (Sevme, Sevgi)
Mektebi İkmâlden Sonra (Okulu Bitirdikten Sonra)
Hayât ve İnsanlar
Hayâta Hürmet (Hayata Saygı)
Nizâm, Tertipsizlik (Düzen, Düzensizlik)
İktisâd ve İsrâf (Ekonomi-Tutumluluk, Savurganlık)
Borç
Gâye-i Emel (Ümidin, Arzunun Gayesi)
Olmak ve Görünmek
Nefse Hüküm (Kendini Kontrol)
Hakîkate Hürmet (Gerçeğe Saygı)
Efkâr ve İ'tikâd (Fikirler ve İnançlar, Bağlılık)
İnsâniyet (İnsanlık) (Kalyon, 2015:10)

Yabancı Dilde Kaleme Aldığı Kitapları

Mukaddes Ankara'dan Mektuplar

16 Nisan 1921- 24 Mayıs 1921 tarihleri arasında Atatürk'ün konuğu olan Prenses Kadriye Hüseyin; "*Lettres Dangora La Sainte*" adıyla, Tahkik Komisyonu'nun raporunu Yunan mezalimini ve Türk bağımsızlık mücadelesini Avrupa ülkelerine anlatmak için gözlem ve izlenimlerini, İtalya'da bulunduğu sırada *Mektuplar-Notlar* şeklinde düzenleyerek Fransızca yayımlamıştır. (Tağızade, 2012: 1967-1983). Atatürk'ün isteğiyle 1922 yılında Cemile Necmeddin Sahir Silan tarafından "*Mukaddes Ankara'dan Mektuplar*" ismiyle Türkçeye çevrilen eser, Millî Mücadele tarihimizin önemli kaynaklarından birisidir.

Türkçeye Çevirdiği Eserler

Mühim Bir Gece

Kadriye Hüseyin'in 1909-1912 yılları arasında Batı edebiyatına da yakınlığını ortaya koyarak bazı tercüme yapımıştır. Bunlardan Rus yazar Leopold Kampof'un Fransızca tercümesinden çevirdiği *Mühim Bir Gece* adlı oyun, Meşrutiyet'in ilanı ve milli uyanış hareketinin izlerini taşır. Bu etki ve heyecanı ruhen paylaşan Kadriye Hüseyin bu piyesi Türkçeye çevirmedeki amacını kitabın giriş kısmında; "...mütalâasıyla imrar-ı evkat eylediğim

âsar-ı edebiye-i garbiye arasında Rus erbâb-ı kaleminden Leopold Kampof'un Mühim Bir Gece adlı üç perdelik tiyatrosunda vatanperverlik, hürriyet ve saadet-i milliyeyi gayet hassasâne tasvir etmiş olduğunu gördüm. Şu sırada uyanmış olan milli hislerimizi daha ziyâde uyarmaya yardımcı olur fikriyle bunu Fransızcadan lisânımıza nakleyleyim. Emelim kavmime kalemimle bir hizmettir. Hizmet ne kadar nâçiz olursa olsun yine hizmettir, değil mi?" ifadeleriyle dile getirmiştir. (Tağızade, 2012: 1971-1971).

Şiirleri

Nesirde özellikle de denemelerinde çok başarılı olan Prenses Kadriye Hanım'ın şiir türünde çok az örnekleri bulunmaktadır.

Kadriye Hüseyin'in denediği edebî türler içerisinde en az itibar ettiği şiirdir. *Mihrâb* ve *Şehbâl* dergilerinde H.1327, 1340-41 (1909- 1922) yılları arasında ancak beş şiir yayımlamıştır. Hikâye, gezi ve inceleme yazıları, denemelerinde genellikle kendi 'ben'inden ziyade toplumsal aksaklıklara dikkat çeken Kadriye Hüseyin, şiirin dar alanındansa diğer edebî sahalarda var olmayı tercih etmiştir. (Coşkun, 2012: 5).

Hikâye ve Masalları:

Kadriye Hüseyin, H. 1329 (1911) yılında Kadınlar Dünyası, H. 1340-1341 (1909- 1922) tarihlerinde ise *Mihrâb* dergisinde hikâye ve masal yayımlamıştır.

Aile Temasını İşleyen Hikâyeleri:

Ekmeleddin İhsanoğlu Kadriye Hüseyin'in kadın konulu hikâyelerindeki anlatım ve üslup özelliklerine şu ifadelerle dikkat çekmektedir. "Düşünen ve araştıran bir dimağ sahibi olarak İslam dünyasının ve özellikle kadınların o günkü durumunu irdeleyen Kadriye Hüseyin'in üslubu daha çok ince bir ruh ve hassas bir mizacın ifadesi olarak tezahür etmektedir." (İhsanoğlu, 2006: 60)

Kadriye Hüseyin'in makalelerindeki temel mevzu olan kadın ve cehalet meselesi, üç bölüm hâlinde yayımladığı *Kadınlık İçin* adlı hikâyesinin de belkemiğini oluşturur. Hikâye, mutlu bir yuvanın dağılışını konu edinir. Bu hikâyeyi diğer hikâyelerinden ayıran birkaç önemli nokta vardır. Aristokrat bir çevrenin içinde yetişen Kadriye Hüseyin, hikâyelerinde genellikle üst sınıfa mensup kahramanlar kurgularken bu eserinde gündelik hayatın sıradan insanların konu edinmiştir. Hikâye buna paralel olarak öteki hikâyelerden daha sade bir dille yazılmıştır. (Coşkun, 2012: 9).

Tarihî Hikâyeleri / Masalları:

Hikâye ya da masal, Kadriye Hüseyin'in şiirden daha fazla rağbet ettiği bir türdür. Bu eserlerin göze çarpan ilk özelliği, seri hâlinde yayımlanan birden fazla bölüme sahip olmalarıdır. Bu sebeple, hacimce geniş olup tefrika hâlinde neşredilmişlerdir. Tamamı olaya dayanan bu hikâyelerde öne çıkan mazi-hâl ilişkisi yazarın üzerindeki Bergson etkisini düşündürmektedir. Modern teknikler denemeyen yazar, mektup, çerçeve hikâye, leit motif gibi klasik hikâye tekniklerini başarılı denilebilecek şekilde kullanmıştır. (Coşkun, 2012: 6).

Kadriye Hüseyin, hikâyelerinde tarih bilincini; özellikle de İslam kardeşliğini işlemektedir.

“*Terâcim-i Ahvâl*” adlı dört bölüm hâlinde tefrika edilen hikâyenin konusu Harun Reşid’in kızkardeşi Abbase Sultan’la veziri Cafer Bermekî’nin hazin aşk hikâyesidir.

“*Muhadderât-ı İslâm*”ın önsözünde özellikle İslâmî düşünceleri savunmaktadır.

Eski Mısır’a hayali bir yolculuk yaptığı “*En Güzel Gün*” hikâyesinin konusu ise Kleopatra’dır.

Ortak özellikler gösteren “*Mısır Masalı*”, “*İran Masalı*” ve “*Çin Masalı*” adlı eserlerinde masalımsı bir anlatım tarzını benimsemiştir.

Masallarındaki kahramanlar genellikle padişah, peri kızı, dev gibi gerçek hayatta sıklıkla rastlanmayan veya geçmişe ait padişah, vezir gibi şahsiyetler yanında geleneksel masalların karakteristik özelliklerine uyan gerçeküstü varlıklardır.

Denemeleri:

Kadriye Hüseyin’in ilk yazıları “edebî” notu düştüğü denemeleridir. Bunları H. 1326-1327 (1907-1908) yıllarında *Şehbâl*, H. 1340 (1921) ’de de *Mihrâb* dergilerinde yayımlamıştır. “*Mal Nedir*”, “*Gençlik Nedir*”, “*Kadın Nedir*”, “*Saadet Nedir*”, “*Fazilet Nedir*” gibi başlıklar taşıyan bu denemelerde, soyut ve somut kavramları edebî bir formda tanımlar. Felsefî derinliği olan bu denemeler, onun fikrî yazılarındaki düşüncelerini özet olarak edebî bir üslupla anlatılmasından ibarettir. “*Kadın Nedir?*” yazısının altına düştüğü nottan, bu serideki yazıların, Mısır’da yayımlanan Türk kütüphanelerinde yer almayan “*Nelerim*” adlı kitabında da yer aldığı anlaşılmaktadır.

1908-1910 yılları arasındaki denemelerinde gençlik, yarın, meram, saadet, emel gibi soyut kavramları tanımlarken öne çıkan “ümit” dikkat çekicidir: “*Yarın, hayatında me’yus olanların yevm-i saadetidir*”, “*Yarın şarkta herkesin kolayca telaffuz edebileceği bir gündür.*” Bu kavramlar, Osmanlı’nın dağılma sürecine şahitlik eden bir kadın yazarın psikolojisini yansıması açısından önemlidir. (Coşkun, 2012: 10).

Dokuz bölüm hâlinde neşrettiği “*Serap*” adlı deneme serisi, daha sonraki bir tarihe 1925’e ait olmakla birlikte, Kadriye Hüseyin’in üslup ve içerikte değişiklik yapmadığı görülür. “*Serap 2*”deki edebiyat teorisinde çokça tartışılan bir konuya edeb – ebed ilişkisine dair ifadeleri, Kadriye Hüseyin’i edebiyata yönlendiren nedeni de açıklamaktadır. Prenses Kadriye için ahlaki, dini ve milli değerler sürekli ön planda olmuştur.

Gezi Yazıları:

Kadriye Hüseyin’in edebî kimliğinin en dikkat çekici taraflarından biri gezi yazarlığıdır. Bu, edebî türler içerisinde en ısrarlı olduğu türdür. “*İtalya Seyahatnamesi*” ve “*Mukaddes Ankara’dan Mektuplar*” gibi müstakil gezi kitaplarının yanı sıra süreli yayınlarda kalmış gezi yazıları bulunur. Bunlar, 1340’ta *Mihrâb* dergisinde yayımlanmıştır. Kadriye Hüseyin’in gezi yazılarında iki temel hedefi vardır: Geniş İslam ve Şark coğrafyasını tanıtmak ve tarihte adı unutulmuş kadınları diriltmek.

SONUÇ

Prenses Kadriye Hüseyin, Mısır’ın önemli idarecilerinden Kavalalı Mehmet Ali Paşa soyuna mensup bir şahsiyettir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır’daki Osmanlı yönetiminde önemli vazifeler yerine getiren bir devlet adamı olarak günümüzde de Mısır’da unutulmayan şahsiyetlerin başında gelmektedir. Mehmet Ali Paşa ve devlet idaresinde bulunan torunları

ülkede geleceğe miras olarak pek çok tarihi ve kültürel eser bırakmışlardır. Bu aile mensupları İstiklal Harbine de önemli miktarlarda maddi desteklerde bulunmuşlardır. 1925 yılında Türkiye'deki yeni konjonktürel durumdan dolayı gönüllü sürgün hayatına başlayan Mehmet Akif Ersoy, yönünü Mısır'a çevirmiş ve Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa soyundan gelen Abbas Halim tarafından himaye edilmiştir. Mısır'la Türkiye arasındaki tarihi ve kültürel ilişkiler göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Mısır'daki değişik kütüphanelerde bulunan Türkçe matbu ve yazma eserlerin sayısı 10.000'in üzerindedir. Mısır'da Klasik Türk edebiyatı alanında yetişen hanım şairlerin yanı sıra Batı edebiyatı tarzında eserler veren önemli bir edibe de Mısırlı Prenses Kadriye Hüseyin'dir. Kadriye Hüseyin de Kavalalı Mehmet Ali Paşa soyundan gelmektedir. Değişik ve akıcı bir anlatım tarzını eserlerinde yansıtmaktadır. Bu çalışmada, Mısırlı olup Türkçe eserler veren şahsiyetlerin eserleri ve isimleri zikredilerek Prenses Kadriye Hüseyin'in hayatı ve serlerinden söz edilerek Mehasin-i Hayat isimli denemeler kitabı tanıtılmıştır.

Kaynakça

- A. ve Kalyon, F. (2014). Ayşe İsmet Teymûrî, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara.
- Coşkun, B. *Osmanlı Edibesi, Mısır Prensesi: Kadriye Hüseyin Hanım*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Erdem Dergisi, No. 63, Ankara, 2012
- Eraslan, S. “*Muhadderât-ı İslâm – Kadriye Hüseyin Hanım*”, Mostar Dergisi, sayı: 37, Mart 2008, s.63.
- İhsanoğlu, E. (2006). *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*, İstanbul: IRCICA Yay.
- Kalyon, A. (2013), *Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kalyon, A. (2017). “Mehmed Akif Ersoy'un Mısır Günleri”, 80 Yıl Sonra Mehmet Akif Ersoy, İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği, Yay.
- Kalyon, A. ve Kalyon, F. (2015). Mısır daki Türkçe El Yazmaları Hakkında Görüşler. *International Journal of Languages' Education*, 1(Volume 3 Issue 3), 1-10. Kalyon,
- Kalyon, A. ve Kozlu, Z. G. (2017) *Prenses Kadriye Hüseyin ve Eserleri*, Külliyyat Osmanlı Araştırmaları, sayı: 3, sayfa 51-63.
- Kalyon, B. “Prenses Kadriye Hüseyin'in Mehasin-i Hayat Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması.” Unpublished M.A Thesis. Konya Mevlana Üniversitesi, 2015.
- Kalyon, F. (2014), *Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtîrât*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kalyon, F. (2015), *Gülperî Hanım*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara.
- Kalyon, F. (2020). *Mısır Milli Kütüphanesinde Bulunan Türkçe Matbu Divanlar*, Turkish Studies - Language and Literature eISSN: 2667-5641
- Kozlu, Z. G. (2018). *Prenses Kadriye Hüseyin*, Nelerim, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- Öztürk, D. “Remembering” Egypt's Ottoman Past: Ottoman Consciousness in Egypt, 1841-1914, Presented in the Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School of the Ohio State University
- Tağızade, N. K. *Prenses Kadriye Hüseyin, Ressam Vittoria Pisani ve Türk Milli Mücadelesi* , Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1 Winter 2012, s.1967-1983.